

Documentaires maken met ouderen

Leeftijdsvriendelijke stad in beeld

JOOST VAN VLIET, MIRNA LIGTHART, MARIEKE BOON & SUZAN VAN DER PAS

Zowel in Den Haag als in Haarlem en Purmerend wordt met ouderen gewerkt aan het maken van films. Werken met film is een prachtige manier om mensen samen te brengen, thema's te onderzoeken en de deelnemers de gelegenheid te geven hun verhaal te vertellen en van waarde te zijn voor anderen. Dankzij het bedieningsgemak van de iPad is het eenvoudiger geworden om ook met weinig technische kennis een mooi beeldverhaal te maken.

Beeld als krachtig instrument

Het (met elkaar) maken van een film is doorgaans een vrolijke aangelegenheid. Een vorm van spelen met beeld en geluid. Er is niet meer nodig dan een iPad en een microfoon om te beginnen aan een beeldverhaal. Het werken met een iPad en het monteren van filmmateriaal is eenvoudig in gebruik en uitnodigend voor brede creatieve toepassingen. Afhankelijk van het doel kan een dergelijke opname ook een kans bieden anderen te laten zien wat vanuit het perspectief van de maker belangrijk is of waar zijn of haar vragen liggen. Authentieke vragen, vanuit eigen ervaring en betrokkenheid. Wanneer de filmfragmenten aan elkaar worden gesmeed tot een samenhangende documentaire kan een krachtig instrument ontstaan om aandacht te vragen voor een bepaalde kwestie. Een documentaire van enkele minuten kan bijvoorbeeld bij een gemeenteraadsvergadering een geweldige steun bieden om een zaak of een zienswijze naar voren te brengen. Ook kan dit beeldmateriaal voor onderzoekers een bron van informatie en dieper inzicht bieden. Om

samenhang in losse fragmenten te brengen, is er een montage-app beschikbaar die op zich ook heel gebruiksvriendelijk is. Toch vraagt het monteren bij beperkte ervaring om een zekere begeleiding. Bromet Filmschool en de makers van BuurtBLIK bieden deze begeleiding.

De Haagse seniorvriendelijke stad

De Werkplaats Sociaal Domein Den Haag-Leiden organiseert voor Haagse ouderen workshops documentaire maken over 'mijn seniorvriendelijke stad'. Het draait hierin allemaal om het in één week tijd maken van een documentaire over hun eigen directe woonomgeving, waarbij het gaat om de vraag 'Wat maakt deze woonomgeving seniorvriendelijk?' Den Haag is een van de seniorvriendelijke steden die zich wereldwijd als zodanig wil manifesteren (zie ook Van Triest & Van Vliet, 2017). Binnen dit concept is het van belang ouderen actief te betrekken. Niet alleen als consument, maar ook als partner en, zoals in deze workshop, als producent. Per workshop kunnen 20 ouderen meedoen, die

zijn geworven via wijkverenigingen en een oproepje in een huis-aan-huisblad. In één week als onervaren filmmaker een documentaire maken is goed te doen, maar vraagt een strakke planning. De workshop kent een intensief programma met een introductie op maandag en een openbare première op vrijdag. Op de eerste dag, na de introductie, worden duootjes gevormd en het huiswerk meegegeven voor de volgende dag: nadenken over het onderwerp en script. Dinsdag is het proefdraaien in de studio, met een iPad in de hand, waaraan een hand-microfoon verbonden is. Op woensdag wordt het échte werk verricht, het filmen op verschillende locaties in Den Haag zoals een wijkcentrum, een Chinese woongroep en een sportschool. Donderdag staat de dag in het teken van het monteren van het materiaal tot korte documentaires van enkele minuten. De workshop wordt begeleid door filmprofessionals met ruime ervaring in lesgeven en er wordt gebruik gemaakt van de nieuwste apparatuur. Ook voor de oudere deelnemers levert het gebruik van de iPad als camera weinig problemen op. Het monteren is wel een slag moeilijker en vraagt hard werken om tot een samenhangend eindproduct

te komen, inclusief geluid op het juiste volume. Op vrijdag is het dan tijd voor een feestje; de première van de gemaakte documentaires, waar vrienden en familie bij uitgenodigd worden. Dat is ook het moment om sleutelfiguren, zoals beleidsmedewerkers, de kans te bieden om makers en producenten te ontmoeten.

In 2017 vond de eerste workshop plaats over 'mijn seniorvriendelijke stad' en dat heeft 11 mini-documentaires opgeleverd. Veel van deze documentaires hebben de aansluiting gezocht met de infrastructuur van de stad. De leeftijdsvriendelijke aspecten die uitgelicht werden in de mini-documentaires richtten zich op onder andere de publieke ruimte, transport, sociale participatie en inclusie. Het is een spiegel van hoe het leven in de stad in al haar verscheidenheid wordt waargenomen door Haagse ouderen en wat zij belangrijk vinden. Van het hele proces is een samenvattende documentaire gemaakt. Al de filmbeelden zijn aangeboden aan de gemeente, waarbij ze mogelijk kunnen bijdragen om het beleid te laten aansluiten op de werkelijke behoefte van ouderen als het gaat om betekenis geven aan een (seniorvriendelijke) leefomgeving. Dit laatste is niet eenvoud-

Foto: Mirna Ligthart

dig want geen enkele leeftijdsgroep is zo divers als de oudere inwoner van Den Haag. Maar het levert wel trends en onderwerpen op waar het gemeentebestuur en de gemeenteraad iets mee kan.

Buurtblik: film als middel voor verbinding

In Haarlem en Purmerend worden vanuit het project BuurtBLIK korte filmreportages gemaakt voor en door 65-plussers. Deze zogenaamde ambassadeurs gaan met iPad en microfoon de stad in om vast te leggen wat er aan aanbod is voor ouderen, een soort uitagenda in beeld. Ook hier is de ervaring dat het maken en tonen van de films voor de deelnemers van grote waarde is. Het 'werken' als filmmaker leidt voor de ambassadeurs tot nieuwe ontmoetingen en vriendschappen en velen vonden blijvend hun weg naar nieuwe activiteiten. Daarnaast geven zij aan dat het van groot belang voor hen was om weer 'van waarde' te kunnen zijn door hun actieve inzet om een zinvolle oude dag mogelijk te maken voor anderen. Hun onderzoek daarin leggen ze vast op film en dit biedt een wegwijzer voor leeftijdsgenoten. Daarmee zijn ze reiziger én gids. En hebben ondertussen een hoop plezier samen. Want voor iedereen is het nieuw en spannend. Ook hierin zijn ze gids: het ervaren van een drempel en tóch gaan. Ook dit thema is onderwerp van gesprek in de interviews: wat vraagt het van je om op oudere leeftijd nieuwe stappen te zetten en wat levert het je op? Dit project volgt de uitgangspunten van 'participatory video' waarin een groep of community zijn eigen films creëert. BuurtBLIK richt zich tevens op het creëren van draagvlak voor en zichtbaarheid van de films door samen te werken met lokale partners uit zorg, cultuur, media en welzijn. Deze partners zetten de films op diverse manieren in om ouderen het aanbod in Haarlem te tonen en de drempel te verlagen om deel te nemen als zij die behoefte hebben. Zo worden de filmreportages één op één aan ouderen getoond door vrijwilligers, thuiszorgmedewerkers en mantelzorgers. Ze worden getoond tijdens grote bijeenkomsten zoals in de Week van

Ontmoeting. Er is een reizende videozuil die op diverse plekken in de stad staat zoals bij de bibliotheek en in wijkcentra. Op de sociale media van de partners en bij lokale mediapartners worden de films vertoond. En ze worden gebruikt om verwijzers en professionals een beter beeld te geven van het stadsbrede aanbod aan activiteiten en ontmoetingen. In zowel Haarlem als Purmerend heeft de gemeente een belangrijke rol in het faciliteren van dit project en is het opgenomen in het beleid om verbinding tussen ouderen te vergroten. BuurtBLIK maakt deel uit van Haarlems Goud, een programma om cultuurparticipatie onder ouderen te verbeteren en te stimuleren. Haarlem is daarmee Age Friendly Cultural City en wordt zodanig ondersteund door de gemeente Haarlem en het Fonds voor Cultuurparticipatie.

Participatief onderzoek

Een kenmerk van participatief onderzoek is dat de doelgroep betrokken is bij het onderzoek (Smaling, 2009). Bij deze vorm van onderzoek zijn er verschillende rollen van de doelgroep mogelijk als het gaat om het participeren. Voorbeelden zijn: het identificeren van thema's en relevante onderzoeksvragen, het afstemmen van methoden en benadering op de doelgroep, bijdragen aan dataverzameling en de verspreiding van de resultaten. Met deze aanpak worden ouderen erkend als de deskundigen op het onderwerp en op deze manier levert het een schat aan kennis op. Die kennis kan ontwikkeld worden door deze op diverse manieren te presenteren: door middel van woorden, foto's, video, tekeningen, muziek enzovoort. Participatief werken met film kent verschillende noemers: *collaborative visual ethnography*, *participatory video*, *videographic geographies* of video in een *participatory research*. Participatieve film is een methodiek waarbij een groep of gemeenschap zijn eigen films creëert. Film als narratieve methode wordt niet zo vaak gebruikt, en zeer weinig als het gaat om de doelgroep ouderen. Terwijl deze levensfase specifieke vragen en uitdagingen kent. Doordat de filmmakers ervaringsdeskundig zijn, kunnen kijkers die tot dezelf-

de groep behoren zich makkelijk herkennen. Deze identificatie kan niet alleen bij hen tot perspectiefverbreding leiden, het leidt tevens tot een breder mediaal beeld van ouderen. Door te werken met film heb je een voertuig om op onderzoek uit te gaan, onderwerpen die je na aan het hart liggen onder de aandacht te brengen, nieuwe uitdagingen en interacties te ontplooiën en dit alles zichtbaar te maken. Dit is vaak een eye-opener voor deelnemers. Zo zegt Jannie (79 jaar), ambassadeur van BuurtBLIK: *“Doordat ik ben gaan interviewen en op mensen ben afgestapt met mijn vragen heb ik geleerd dat mijn vragen er toe doen en durf ik ze nu ook daarbuiten in te brengen. Dat is nieuw voor mij. Wat bijzonder dat ik dit nog mag meemaken”*.

Plannen voor de toekomst

Het gebruik van camera en microfoon zien wij als een aantrekkelijk en waardevol middel om met en door ouderen hun eigen stad in beeld te brengen. Een stad die steeds verandert waardoor een werkelijk leeftijdsvriendelijke stad nooit klaar is, en dus structureel aandacht vereist.

Op aanvraag van de gemeente Purmerend heeft BuurtBLIK een traject op maat ontwikkeld waarin zij samenwerkt met een lokale welzijnsorganisatie. Deze aanpak werkt heel goed omdat het voorziet in een behoefte en op deze manier aansluit bij de bestaande expertise in het lokale sociale domein en het daar structureel in ingebed kan worden. In Haarlem lopen de gesprekken om het project

een permanente vorm te geven waarin ouderen als senior-reporters reportages maken over Haarlem, gekoppeld aan een bestaand online platform over de stad.

Literatuur

Smaling, A. (2009). Participatief onderzoek: een overzicht. *KWALON*, 14 (1) 23-32.

Triest, N. van, & Vliet, J. van (2017). De seniorvriendelijke stad. *Geron*, 19 (2) 44-47.

De resultaten van de workshop documentaire-maken in Den Haag zijn te zien op www.seniorvriendelijkenhaag.nl en YouTube-kanaal seniorvriendelijkenhaag. De BuurtBLIK filmreportages zijn te zien via www.buurtblikhaarlem.nl en www.buurtblikpurmerend.nl (vanaf medio januari 2019).

Over de auteurs

Joost van Vliet is als sociaal gerontoloog en projectleider Werkplaats Sociaal Domein Den Haag & Leiden verbonden aan De Haagse Hogeschool.

Marieke Boon is gerontoloog, sociaal uitvinder en initiatiefnemer van BuurtBLIK

Mirna Ligthart is filmmaker en trainer. Zij gebruikt film als participatief instrument en is initiatiefnemer van BuurtBLIK.

Suzan van der Pas is lector aan Hogeschool Leiden, lectoraat Sociale Innovatie en Ondernemerschap, en programmaleider van de Werkplaats Sociaal Domein Den Haag-Leiden. Haar onderzoek richt zich onder andere op methodiekontwikkeling van co-creatie met burgers.